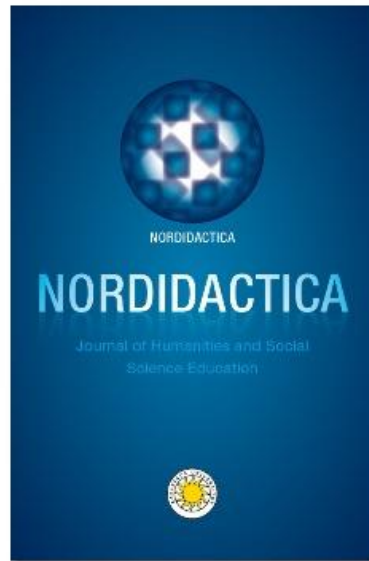

**Ett relevant, intresseväckande, faktabetonat och
diskussionsorienterat ämne:
Finländska klasslärare talar om sin undervisning i samhällslära**
Nina Mård

Nordidactica

- Journal of Humanities and Social Science Education

2023:3

Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education

Nordidactica 2023:3

ISSN 2000-9879

The online version of this paper can be found at: www.kau.se/nordidactica

Ett relevant, intresseväckande, faktabetonat och diskussionsorienterat ämne: Finländska klasslärare talar om sin undervisning i samhällslära

Nina Mård

Åbo Akademi, Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

Abstract: Social studies was introduced as a school subject in Finnish upper primary grades (4-6) by the current national curricula for comprehensive education 2014. Previously, social studies was taught only in grades 7-9 in the Finnish comprehensive school. The Finnish primary school teachers have by now taught social studies for some years. In this article, the research interest is focused on how five Finnish primary school teachers perceive social studies as a school subject and how they describe their teaching in social studies. The investigation is grounded in Berlin-didactic theory and uses its structural and factor analysis to identify the teachers' views on aims, content, methods, and media for social studies in primary education, as well as their personal approaches towards the subject. Data was collected in early spring 2022, and the material is analysed through an abductive thematic analysis. The results show that all five teachers supported social studies teaching in upper primary education, as the subject deals with the society surrounding the pupils. Overall, the teachers seemed to have embraced the new teaching assignment of social studies with engagement and enthusiasm. Social studies in the teachers' practice was characterized as a fact-based subject, dealing with micro-perspectives on society. The textbook functioned as a primary teaching source and discussions as the central teaching method. The age, previous knowledge and questions of their students were central factors determining the teachers' didactical choices of content and methods. The analysis reveals several potential research areas for further investigation in Finnish primary social studies education, such as teaching economics and tools for dealing with societal conflicts in a more analytical way. Overall, the discussion of what constitutes the core of social studies in Finnish primary education needs to be further addressed.

KEYWORDS: SAMHÄLLSLÄRA, SAMHÄLLSKUNSKAP, KLASSLÄRARE, FINLÄNSK GRUNDSKOLA, UNDERVISNING, DIDAKTIK

About the author: Nina Mård, PeD, är universitetslektor i pedagogik vid Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi, Finland. Hon disputerade 2021 på avhandlingen ”Mångvetenskaplig undervisning i klassläraruppdraget: Mellan autonomi och normativitet”. Till hennes forskningsintressen hör didaktik, företrädesvis ämnesövergripande didaktik och ämnesdidaktik i historia och samhällslära. Mård har en bakgrund som klasslärare i åk 4-6.

Inledning och syfte

I denna artikel undersöks fem finländska klasslärares¹ undervisning i samhällslära. Genom kvalitativa intervjuer har lärarna getts möjlighet att delge sina uppfattningar om samhällsläran som skolämne och hur de undervisar i ämnet. Lärarnas utsagor analyseras genom en didaktisk analys som bygger på Berlindidaktikens (även kallad lärteoretisk didaktik) strukturanalys av undervisningsprocessens olika konstanter och faktoranalys av lärarens personliga förhållningssätt (Jank & Meyer, 2015). Med sin forskningsfokusering placerar sig artikeln i en aktuell finländsk samhällslära-didaktisk diskussion och erbjuder ett empiriskt kunskapsbidrag som saknas från tidigare.

Skolämnet samhällslära i den finländska utbildningen motsvarar ämnet samhällskunskap i Sverige och ämnena samfunnskunskap/samfundsfag i Norge och Danmark. I jämförelse med sina nordiska motsvarigheter är samhällsläran ett relativt ungt eget ämne i den finländska utbildningen (jfr Christensen, 2012). Det uppkom som ett självständigt ämne i början av 2000-talet, när det tidigare dubbelämnet ”historia och samhällslära” delades i två separata skolämnen: historia och samhällslära, som bägge då fick varsitt eget kapitel i de nationella läroplansgrunderna för grundskola och gymnasium. Såväl före som efter reformen undervisades samhällslära enbart i grundskolans högre årskurser 7-9 och på gymnasiet. Detta pågick ända fram till 2016, då samhällslära infördes som ett nytt undervisningsämne i grundskolans lägre årskurser 4-6 (Löfström, 2014).

Beslutet att tidigarelägga undervisningen i samhällslära grundade sig på en politisk vilja att stärka skolornas medborgarfostran (Löfström, 2014). Den politiska viljan tog utgångspunkt i undersökningar som visat att finländska ungdomar befinner sig på en god samhällelig kunskapsnivå i jämförelse med andra länder, men att de i många avseenden har ett svagt intresse för samhällsengagemang och deltagande (Suoninen, Kupari & Törmäkangas, 2010). Att väcka elevernas samhällsintresse samt att uppmuntra och stödja till samhälleligt demokratiskt deltagande blev därför ett centralt politiskt mål för undervisningen i samhällslära i grundskolans lägre årskurser. Man ansåg det vara alltför sent att inleda systematisk samhällsundervisning först i årskurs 9, när eleverna redan är 14-15 år (Löfström, 2014). I de nationella läroplansgrunderna från 2014 (hädanefter LP2014), där samhällslära för första gången gavs undervisningsresurs i åk 4-6, skrevs läroämnets uppdrag i termer av att undervisningen ska göra eleven förtrogen med samhällslivet, med konstruktiv kommunikation, med beslutsfattande och påverkansmöjligheter samt med ansvarsfull konsumtion (Utbildningsstyrelsen, 2014).

Införandet av samhällslära som ett nytt undervisningsämne i grundskolans lägre årskurser medförde att de finländska klasslärarna blev undervisningsskyldiga i ytterligare ett ämne. En finländsk klasslärare är behörig att undervisa i samtliga skolans ämnen i åk 1-6 och läser grundläggande ämnesdidaktik i alla ämnen inom ramen för sin examen. De klasslärare som var yrkesverksamma när LP2014 infördes i skolorna hösten 2016 förväntades därmed börja undervisa ett ämne de inte hade utbildning för. Inte

¹ I artikeln används begreppen klasslärare och lärare parallellt. De åsyftar bägge en lärarkategori som undervisar i grundskolans lägre årskurser 1-6.

heller fanns det någon utvecklad nationell ämnesdidaktisk tradition att luta sig mot (jfr Lofström, 2019). Klasslärarnas nya situation diskuterades på många plan inför reformen. Det fanns en viss skepticism angående klasslärares kompetens att undervisa i samhällslära, särskilt med tanke på deras ämneskunskande och viljan att bibehålla en tillräckligt hög kunskapsnivå (Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto ry, HYOL, 2012). Samtidigt betonades att medborgarfostran i sig inte är ett nytt element inom grundskolans lägre årskurser, utan att mycket av samhällslärans ämnesinnehåll är sådant som gjorts inom ramen för andra ämnen tidigare. Detta i sig föranledde diskussioner om vad som är specifikt ”samhällskunskapligt” i samhällslära och hur ämnet ska definieras i grundskolans lägre årskurser (Lofström, 2014).

Det har nu gått några år sedan LP2014 trädde i kraft hösten 2016. De finländska klasslärarna har hunnit få en viss erfarenhet av att undervisa i samhällslära². I denna artikel fästs intresse vid hur klasslärare, med sina undervisningserfarenheter i bagaget, beskriver sin undervisning i samhällslära och sina förhållningssätt gentemot ämnet. För detta syfte har fem klasslärare, som alla undervisar i samhällslära, intervjuats. Klasslärarna har varierande yrkeserfarenhet såväl gällande lärararbetet överlag som undervisning i samhällslära. Två av dem är relativt nyutexaminerade och har hunnit läsa grundkurser i samhällslärans didaktik under sin lärarutbildning. De tre övriga tog sin lärarexamen före 2014 och har inte läst ämnesdidaktik i samhällslära. Utifrån lärarnas utsagor söks i artikeln svar på tre forskningsfrågor:

1. Vilka målsättningar och vilket ämnesinnehåll ser lärarna som centrala för samhällslära i åk 4-6?
2. Vad kännetecknar lärarnas undervisning i samhällslära ur ett metodiskt och medialt perspektiv?
3. Hur förhåller sig klasslärarna till ämnet samhällslära?

Artikeln teoretiska ramverk byggs upp kring Berlindidaktikens struktur- och faktoranalys av undervisning. I strukturanalysen fästs vikt vid undervisningsprocessens målsättningar, innehåll, metoder och medier. Dessa uppmärksammas i forskningsfrågorna 1 och 2. I faktoranalysen fästs vikt vid lärarens personliga förhållningssätt och vilka faktorer som påverkar lärarens didaktiska tänkande och agerande i undervisningen. Detta uppmärksammas i forskningsfråga 3, och diskuteras sedan vidare i artikelns avslutande del. Innan metodologin och resultaten presenteras följer först en översikt av forskningens kontext, det vill säga samhällslärans didaktik i Finland, och en närmare översikt av Berlindidaktiken som teoretiskt och analytiskt ramverk. Artikeln avslutas med resultatdiskussion och slutord.

² Här bör påpekas att inte alla klasslärare nödvändigtvis undervisar eller har undervisat i samhällslära. Ämnet undervisas enbart i åk 4-6, vilket gör att klasslärare med ansvar för lägre årskurser inte automatiskt omfattas av undervisningsskyldigheten. Beroende på skolans storlek och praxis kan enbart vissa lärare ansvara för undervisningen i samhällslära. De finländska skolorna får själva också välja om de inleder undervisningen i samhällslära i årskurs 4 eller 5.

Forskningskontext: finländsk ämnesdidaktik i samhällslära

I jämförelse med sina nordiska grannländer är ämnesdidaktik i samhällslära inget stort eller utvecklat fält i Finland. Vid de flesta lärarutbildningar ingår samhällslärans didaktik i en sammanslagen tjänst tillsammans med historiedidaktik, och många av ämnesdidaktikerna som ansvarar för samhällslärans didaktik är i grunden historiedidaktiker. Detta avspeglas också i den lärartradition som haft starkt fotfäste i landet, det vill säga att ämneslärare, som sköter undervisningen i samhällslära i grundskolans högre årskurser 7-9 och gymnasiet, ofta har historia som huvudämne och samhällslära som andra undervisningsämne. Det betyder att ämneslärarna vanligen inte har lika omfattande studier i samhällsvetenskapliga ämnen som i historievetenskap (Löfström, 2014; 2019). Vad gäller klasslärare läser de sedan 2016 åtminstone en grundkurs i samhällslärans didaktik inom ramen för sin lärarexamen, men den exakta utformningen kan se lite olika ut vid olika universitet. Ett fåtal klasslärare har ämneslärarbehörighet i samhällslära, men de allra flesta har endast någon grundkurs med sig i bagaget när de undervisar samhällslära. Klasslärare som tagit sin examen före 2014 har inte läst ämnesdidaktik i samhällslära. De kan eventuellt ha deltagit i fortbildningar som erbjudits, men det finns ingen statistik över hur många lärare som deltagit i sådana (jfr Löfström, 2019). De tre äldre lärarna i denna undersökning har inte deltagit i samhällslära-didaktisk fortbildning.

Enligt LP2014 är det huvudsakliga syftet med undervisningen i samhällslära i grundskolans lägre årskurser 4-6 att fostra eleverna till att bli aktiva, ansvarsfulla och företagsamma medborgare. Ämnesinnehållet i läroplanen är indelat i fyra tematiska helheter, där fokus ligger på mikrosamhället: (I) vardagskompetens och kontroll över det egna livet, (II) ett demokratiskt samhälle, (III) aktivt medborgarskap och påverkan, och (IV) ekonomisk verksamhet. De finländska eleverna ska således bli förtrodda med samhällslivets strukturer och med konstruktiv kommunikation. Genom detta förväntas de utveckla färdigheter som behövs vid beslutsfattande och påverkan. Eleverna ska också lära sig att analysera mediernas roll i samhället och iaktta hur information producerade av olika aktörer har olika syften. Ekonomi, företagsamhet och arbetsliv är centrala kunskapsområden som eleverna ska stifta bekantskap med inom ramen för den fjärde tematiska helheten (Utbildningsstyrelsen, 2014, 297–298).

Sedan samhällslärans införande i grundskolans lägre årskurser 2016 har det gjorts anmärkningsvärt lite empirisk forskning på klasslärares undervisning i samhällslära (jfr Löfström, 2019). Mård (2020) har följt fem finländska klasslärares undervisning i samhällslära som en del av ett ämnesövergripande projekt kring temat företagsamhet. Forskningsfokus i den artikeln var på hur samhällslära kan undervisas i ett ämnesövergripande sammanhang och hur ämnet kan samspela med andra ämnen i undervisningen. Resultaten gav samtidigt en viss inblick i hur de fem klasslärarna förhöll sig till samhällslära generellt. Lärarna uttryckte en positiv förväntan på att samhällslärans införande i lägre årskurser kan bidra till att eleverna utvecklar samhällsrelig vardagskunskap samt en positiv attityd gentemot samhället och samhällsrelig deltagande (se även Mård, 2021). Föreliggande artikel bygger vidare på dessa insikter. Ett bredare perspektiv eftersträvas genom att klasslärare från olika skolor och

geografiska tillhörigheter ingår i denna undersökning och intervjuas om sin ämnesundervisning i samhällslära.

Fornaciari och Rautiainen (2020; se också Fornaciari, 2020) har inte undersökt specifikt klasslärare och samhällslära-undervisning, men däremot hur finländska klasslärare ser på sitt uppdrag att utbilda för medborgarskap, ett uppdrag som sträcker sig över alla skolans ämnen genom skolans övergripande demokratiuppdrag men som är särskilt aktuellt i samhällslära. Författarna tar sin utgångspunkt i lärarens samhällslära uppdrag som rollförebild och samhällsagent, och de finländska lärarnas ställning som autonoma aktörer med betydande pedagogisk frihet. Resultaten av deras analys visar att många klasslärare ser sitt uppdrag i form av att fostra eleverna till personligt ansvarstagande medborgare som tar sitt samhällsansvar genom att exempelvis betala skatt och ta hand om de svaga. Lärarna betonar också vikten av att vara rättvisorienterad, det vill säga att fostra eleverna till att granska sociala orättvisor och sträva efter samhällelig jämlikhet. Författarna konstaterar att resultaten är i överensstämmelse med tidigare studier som visar att finländska lärare ser sitt uppdrag i allmänbildande termer, där fokus ligger på att överföra standardiserade nationella och kulturella moraliteter. Lärarna som deltog i studien uppvisade en god medvetenhet om sociala frågor, men betonade inte särskilt mycket vikten av att omsätta kunskap till beredskap eller vilja att agera och delta. Generellt verkar lärarna vara mer fokuserade på att upprätthålla status quo och samhällets kontinuitet än att få till stånd radikala förändringar. Till följd av de finländska lärarnas pedagogiska frihetsgrader konstaterar författarna att eleverna i olika skolor får varierande förutsättningar beroende på deras lärares uppfattningar om mål och metoder för medborgarfostran.

Vid sidan av dessa studier med lärarfokus finns ett par aktuella finländska studier som undersöker läromedel för grundskoleundervisning i samhällslära ur olika perspektiv. Hansen och Puustinen (2021) har granskat hur samhället och kunskap om samhället presenteras i finländska textböcker för samhällslära, ämnade för grundskolans både lägre och högre årskurser. De konstaterar att samhället främst introduceras ur ett mikroperspektiv i grundskolans lägre årskurser för att sedan utvecklas till bredare institutionella perspektiv i grundskolans högre årskurser. Även om vissa historiska perspektiv finns med är fokus centralt lagt på det samtida samhället, med utblickar mot framtiden. Författarna är dock kritiska till att tidsperspektiven ger en snäv bild av det nutida samhället med ett förflutet som är outtalat och en framtid som är mer eller mindre given. Överlag konstaterar författarna att böckerna ger en bild av samhället som en fast och oföränderlig enhet med vissa regler som behöver följas. Innehållet bygger till stora delar på fakta om olika institutioner och personliga åsikter. Därmed verkar det som att eleverna inte ges analytiska eller disciplinära verktyg att kritiskt granska maktstrukturer eller uppkomsten av samhällelig kunskap. Exempelvis påvisar författarna en diskrepans mellan läroplanens centrala målsättning om att förbereda eleverna för demokratiskt deltagande medan samhällsdeltagande i textböckerna främst behandlas genom att politiska institutioner introduceras, vilket inte verkar stöda eller uppmuntra till konkret deltagande.

Läromedel i samhällslära har tillsammans med läroplanstexter för ämnet granskats av Helkala och Tomperi (2021) ur ett demokratiteoretiskt perspektiv. De konstaterar att

demokratin framställs som relativt oproblematiserad i bådadera. Kärnan i skolans demokratifostran utgörs av konstruktiv kommunikation och att kunna argumentera för sina ståndpunkter. Dock behandlas dessa ganska ytligt i materialet och ger inga djupare verktyg för eleverna att motivera sina åsikter eller jämföra olika perspektiv. Förekomsten av olika åsikter framställs som både grunden och slutmålet för demokrati utan närmare problematisering. Mikroperspektivet, som också framkommer i Hansens och Puustinsens (2021) analys, är framträdande i hur materialen framställer sociala motsättningar och åsiktsmångfald. Mikrosociala konflikter i elevernas vardagliga växelverkan ställs i förgrunden och relateras inte särskilt mycket till makrosamhällets strukturella och politiska motsättningar. Författarna (Helkala & Tomperi, 2021) poängterar att relationen mellan mikro- och makronivåer borde synliggöras tydligare för att visa på att samhällsliga spänningar är en del av elevens upplevelser och vardag.

Eftersom klasslärares beredskap till demokratiutbildning grundläggs inom lärarutbildningen har Hiljanen, Tallavaara, Rautiainen och Männistö (2021) undersökt klasslärostudenters beredskap till demokratifostran utifrån en analys av deras upplevelser av att ingå i en studentgrupp som genomförde de första årens pedagogikstudier tillsammans. Fokus i gruppens studier låg på demokratisk och samhällslig utbildning och fostran, vilket var tematan som studenterna i gruppen själva valt. Genom att leva och praktisera demokrati i växelverkan mellan gruppens medlemmar fick studenterna viktiga erfarenheter i att främja en demokratisk verksamhetskultur, vilket de behöver i sitt kommande yrke. Utifrån analys av studenternas reflektionsdagböcker och essäer identifierade författarna två kriser, eller vändpunkter, i gruppens utveckling: att förmågorna till växelverkan sattes på prov och att inlärd skoluppfattningar behövde omprövas. I lösningsförsöken till den första krisen framträdde betydelsen av att se alla studenter som individer med sina personliga karaktärsdrag och erfarenheter, och detta betonar författarna vara grundläggande i demokratifostran. Gällande den andra krisen konstaterades gruppmedlemmarnas starkt inlärd mönster av hur skola och studier gestaltas, i form av exempelvis att läraren ofta har en aktiv roll och att elever är mer eller mindre passiva. Gruppen upplevde att de fick ett stort ansvar för sina studier, vilket de inte var helt vana med från tidigare skolgång, och behövde därmed öva sig i en personlig, autonom utveckling. Utifrån analysen av studentgruppens utveckling konstaterar författarna att arbetet i gruppen gav värdefulla insikter i demokratifostran för studenternas kommande lärargärning. Framförallt betonades vikten av att skapa en demokratisk verksamhetskultur i skolan, där eleverna får en chans att praktisera och leva ut demokrati i växelverkan med andra. För att ge lärarna verktyg för detta krävs insatser i lärarutbildningen, där studenterna själva får möjligheter att tillägna sig kunskap, färdighet och beredskap som behövs för att stöda de kommande elevernas utveckling till demokratiska medborgare.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det finländska forskningsfältet präglas av en bredd gällande metoder, material och teman. Ett allmänt drag är att vissa studier relaterar specifikt till samhällslärens ämneskontext medan andra fokuserar på medborgarutbildning, demokrati och samhälle ur mer generella perspektiv. Detta exemplifierar uppfattningen att den finländska ämnesdidaktiska traditionen i samhällslära till viss del kan anses ha vaga gränser (jfr Löfström, 2019) och att det finns

behov av att fortsätta diskutera vad som utgör det specifikt ”samhällskunskapliga” i samhällslära. Noterbart är också att ekonomi och ekonomisk fostran, som har ett relativt stort inflytande i läroplanens ämnesinnehåll för samhällslära i åk 4-6, inte utforskats i samma utsträckning hittills. Jag återkommer till detta i resultatdiskussionen.

Berlindidaktikens struktur- och faktoranalys som teoretisk och analytisk referensram

Didaktik är ett omfattande kunskapsområde som tar fasta på undervisningens element ur olika perspektiv. Undervisningsprocessen inbegriper alltid en relation mellan lärare och elev, men generellt fäster didaktiska teorier större vikt vid läraren och dennes agerande (Kansanen m.fl., 2017). Didaktiken betonar att undervisning är en reflektiv praktik, där läraren som en autonom aktör reflekterar över utbildningens uppdrag och transformerar läroplanens målsättningar och innehåll till en lämplig undervisningsform för de elever som undervisas (Westbury, 2000). Att utgå från didaktisk teori är relevant i denna undersökning eftersom forskningsintresset riktas mot lärarnas undervisning i samhällslära utifrån hur de själva beskriver den.

Det finns ingen didaktisk teori eller metod som skulle lämpa sig för alla undervisningstillfällen, utan didaktiken består av en mångfald olika slags teoribildningar och modeller som sätter betoning på varierande aspekter (Qvortrup & Wiberg, 2013; Sjöström, 2021). Ofta görs åtskillnad på allmändidaktiska och ämnesdidaktiska teorier, beroende på om fokus ligger på generella eller ämnesspecifika undervisningsaspekter (Sjöholm m.fl., 2017). I denna artikel används Berlindidaktiken som teoretisk och analytisk referensram (se Jank & Meyer, 2015; Keiding, 2013). Berlindidaktiken, som initialt utvecklades av Paul Heimann på 1960-talet, är en allmändidaktisk teori som fäster vikt vid undervisningens grundläggande element och faktorer. Den utgår från att det i alla former av undervisningsprocesser finns ett antal fasta konstanter som läraren bör förhålla sig till och klarlägga: *intentionalitet/målsättningar*, *tematik/innehåll*, *metodik* och *medier*. Till dessa konstanter kan ställas didaktiska frågor som läraren bör reflektera över:

- intentionalitet/målsättningar (i vilket syfte gör jag något?)
- tematik/innehåll (vad ska föras innanför elevernas horisont?)
- metodik (hur ska jag göra det?) och
- medier (med vilka medel ska jag förmedla det?)

I de två första forskningsfrågorna för denna artikel undersöks klasslärarnas reflektioner över dessa fyra konstanter i deras samhällslära-undervisning. Inom Berlindidaktiken benämns detta som att göra en *strukturanalys* av undervisningen. Till strukturanalysen kan också räknas ingå två övriga konstanter: *antropogena förutsättningar*, som fäster vikt vid eleverna som undervisas, deras mognad och lärandekapacitet, och *sociokulturella förutsättningar*, som fäster vikt vid undervisningens sociala och kulturella kontext. En analys av dessa två konstanter går utanför det egentliga syftet med undersökningen och de intervjufrågor som ställdes åt lärarna, men de behandlas i någon mån i resultatdiskussionen utifrån lärarnas utsagor.

Strukturanalysen kan sägas fungera som en första reflektionsnivå över de grundläggande element som undervisningsprocessen byggs upp av. Enligt Berlindidaktiken är det samtidigt också viktigt att synliggöra och reflektera över bakomliggande faktorer som påverkar lärarens didaktiska val, vilka operationaliseras i strukturanalysen. Sådana bakomliggande faktorer delas in i *normskapande*, *betingelsesättande* och *formskapande* faktorer, och en analys av dessa benämns som en *faktoranalys* och utgör en andra reflektionsnivå. Normskapande faktorer fäster vikt vid lärarens personliga och ideologiska förhållningssätt som influerar hennes didaktiska agerande. Betingelsesättande faktorer fäster vikt vid politiska, ekonomiska och organisatoriska faktorer som styr lärarens val. Formskapande faktorer handlar om att synliggöra lärarens personliga undervisningsstil i relation till de möjligheter som finns. I forskningsfråga tre för denna artikel undersöks klasslärares förhållningssätt till ämnet samhällslära, och då rör sig analysen mot faktornivå och särskilt de norm- och formskapande faktorerna, vilka influerar lärarnas didaktiska val och utsagor.

Berlindidaktiken är i grunden en allmändidaktisk teori, som fäster vikt vid undervisningsprocessen som helhet och de faktorer som styr lärarens didaktiska tänkande och handlande (Keiding, 2013). Den har traditionellt inte använts inom samhällslärens didaktik för att analysera ämnesundervisning. I denna artikel prövas dess användningsmöjligheter som ett teori- och analysverktyg i relation till de finländska klasslärares beskrivning av sin undervisning i samhällslära. Valet motiveras med att forskningsintresset riktar sig brett mot lärarnas ämnesundervisning i allmänhet och inte på något specifikt ämnesområde. Därtill ger Berlindidaktikens faktoranalys möjligheter att synliggöra lärarnas personliga förhållningssätt gentemot samhällslära, vilket är relevant med tanke på att det nyligen införts som ämne i deras undervisningsrepertoar.

Metod, material och analys

Undersökningen som redogörs för i denna artikel är en intervjustudie med fem finländska klasslärare som undervisar i samhällslära. De fem klasslärarna har varierande bakgrund, både vad gäller arbetserfarenhet som lärare och undervisning i samhällslära. De har en geografisk spridning i hela Svenskfinland³. Klasslärarna, som har fingerade namn men så att deras kön ändå framkommer, presenteras närmare i tabell 1 nedan:

³ Svenskfinland är en benämning på de områden i Finland där det bor svenskspråkig befolkning. Svenskfinland sträcker sig över kustområdena i västra och södra Finland.

TABELL 1

Presentation av de fem intervjuade klasslärarna.

Lärare	Arbetserfarenhet som lärare, år	Erfarenhet av att undervisa i samhällslära, år	Utbildning i samhällslärens didaktik, sp
Ellen	3	1	Ja, en grundkurs och en fördjupad ämnesdidaktisk kurs, sammanlagt 10 sp
Monika	13	6	Nej
Jasmine	23	5	Nej
Hasse	19	6	Nej
Nelia	2	1	Ja, en grundkurs, sammanlagt 5 sp

De fem klasslärarna kontaktades per epost under vårvintern 2022, med en förfrågan om de ville ställa upp på intervju. Valet av tillfrågade lärare gjordes på basen av forskarens breda kontaktnät som tidigare klasslärare och numera universitetslektor. Valet av tillfrågade lärare baserades på en strävan efter såväl geografisk som ålders- och yrkeserfarenhetsmässig spridning. Till eposten bifogades information om undersökningens syfte och genomförande. Samtliga fem svarade jakande. För ändamålet kontaktades också två andra klasslärare, som tackade nej eftersom de inte undervisar i samhällslära och därmed inte tillhörde målgruppen för undersökningen.

Intervjuerna genomfördes digitalt genom programmet Zoom och bandades in. Några dagar före intervjun blev lärarna tillsända en intervjuguide med frågor (se bilaga 1), så att de kunde förbereda sig. I intervjuguiden fanns frågor såväl om lärarnas undervisning i samhällslära som om deras förhållningssätt till att integrera samhällslära med andra skolämnen. I denna artikel rapporteras resultat från den förstnämnda delen, det vill säga lärarnas utsagor om deras undervisning i samhällslära. Intervjun genomfördes som semistrukturerad, och lärarna informerades om detta på förhand. Samtliga intervjuer genomfördes och transkriberades några dagar efteråt av artikelskribenten som ansvarig forskare.

Det empiriska materialet för undersökningen består därmed av transkriberade utsagor av lärarnas intervjusvar. Materialet har analyserats enligt en abduktiv tematisk analysprincip som kombinerar deduktiva och induktiva grepp. Analysens deduktiva grepp grundar sig på Berlindidaktikens struktur- och faktoranalys som styrt formuleringen av forskningsfrågorna, medan det induktiva greppet inriktar sig på att kunskapen om finländska klasslärares undervisning i samhällslära är begränsad, vilket motiverat att analysens teman identifierats utifrån det empiriska materialet (Braun & Clarke, 2012).

Analysprocessen inleddes med genomläsning av det empiriska materialet. Tack vare att jag själv både intervjuat och transkriberat hade jag redan från början en närhet till

materialet, vilket är värdefullt som kvalitativ forskare. I följande steg kodades materialet utifrån forskningsfrågorna, så att relevanta segment i intervjumaterialet kodades under respektive forskningsfråga. Allt material kodades inte utan enbart det som var relevant för forskningsfrågorna. De olika lärarnas utsagor färgkodades med olika färger i detta skede för att jag skulle kunna hålla reda på vem som sagt vad.

Efter att lärarnas utsagor färgkodats fortsatte analysprocessen med att utsagorna kodades enligt preliminära teman. De lärarutsagor som behandlade samma teman, exempelvis att lärarna använder sig av diskussioner i sin undervisning, sammanfördes till enheter. Alla teman som framkom i lärarutsagorna noterades och gavs en kategori. Samtidigt noterades hur många av de fem lärarna som uttalat sig om det specifika temat. Följande steg var att pröva och bearbeta de preliminära teman som tidigare identifierats, och ge dem relevanta namn. Parallellt med detta skede i analysprocessen skrevs artikelns resultatavsnitt, där de olika temana presenteras. De kodade lärarutsagorna för varje tema gick igenom, i syfte att bestämma vilka citat som var mest relevanta att exemplifiera de olika temana. I resultatredovisningen är de identifierade temana kursiverade för att synliggöra dem i texten (Braun & Clarke, 2012).

I all forskning är det viktigt att beakta etiska aspekter. I denna undersökning har god forskningspraxis följts genom att deltagandet i undersökningen var frivilligt. Alla fem klasslärare har informerats om undersökningens syfte, genomförande och resultatrapportering, och därefter gett sitt samtycke till att medverka. Lärarna uppträder anonymt under fingerade namn och varken deras geografiska tillhörighet eller andra attribut som kunde göra det möjligt att identifiera dem uppges. Enbart jag som ansvarig forskare har tillgång till forskningsmaterialet och vet vilken lärare som sagt vad. Allt material lagras på ett säkert ställe i enlighet med Åbo Akademiens riktlinjer för ansvarsfull forskning (Åbo Akademi, 2021).

Urvalet av informanter gjordes inte slumpmässigt utan baserat på forskarens kontaktnät, vilket kan påverka resultaten. Även om lärarna representerar en spridning åldersmässigt och geografiskt i Svenskfinland jobbar de alla i svenskspråkiga skolor. Därmed representerar samtliga fem den svenskspråkiga minoriteten i Finland, vilket begränsar resultatens allmängiltighet för finländska klasslärare som helhet. I artikeln görs inget anspråk på generalitet utan undersökningen bidrar med kvalitativa resultat där några klasslärare, utifrån sina referensramar, beskriver sin undervisning i samhällslära och sina ämnesuppfattningar. För en bredare kunskapsbas behöver ytterligare studier göras med ett mer varierat sampel av informanter.

Resultat

I artikeln undersöks fem finländska klasslärares undervisning i samhällslära. Genom ett (Berlin)didaktiskt analysperspektiv söks svar på följande tre forskningsfrågor:

1. Vilka målsättningar och vilket ämnesinnehåll ser lärarna som centrala för samhällslära i åk 4-6?

2. Vad kännetecknar lärarnas undervisning i samhällslära ur ett metodiskt och medialt perspektiv?
3. Hur förhåller sig klasslärarna till ämnet samhällslära?

I resultatrapporteringen nedan besvaras de tre forskningsfrågorna i kronologisk ordning utifrån meningsbärande teman som identifierats i lärarnas utsagor.

Vilka målsättningar och vilket ämnesinnehåll ser lärarna som centrala för samhällslära i åk 4-6?

De fem lärarna var tämligen överens om att samhällslärens centrala ämnesmålsättning är att göra eleverna medvetna om och intresserade av vad ett samhälle är, hur samhället fungerar och deras egen samhällsinsats. Ämnesuppdraget handlar enligt lärarna alltså om *att främja en grundkännedom om samhället och sina egna samhällseliga påverkansmöjligheter* samt *att utveckla ett samhällsintresse och olika medborgarfärdigheter*. Flera av lärarna konstaterade att själva begreppet samhälle är obekant för många elever i årskurserna 4 och 5, och att man därför behöver börja väldigt grundläggande.

Nå det är ju förstås det här att vad är ett samhälle, att hur är man en del av samhället och närmiljön. Det tycker jag är viktigt. [...] Jag tycker att de [eleverna] ska få med sig det här att de blir intresserade av omvärlden, att det finns en värld utanför, att världen inte är bara (den egna hemkommunen) vet du, utan det finns någonting utöver. Att det tycker jag nog är det där viktigaste, att hur fungerar ett samhälle och att man får ett intresse helt enkelt för hur det fungerar. (Jasmine)

Förutom att utveckla en grundkännedom om samhället och ett samhällsintresse omnämndes att ämnet har ett centralt uppdrag *att utveckla olika medborgarfärdigheter*, såsom ansvarsfullhet, nyfikenhet, trygghet, reflektionsförmåga, mod att säga sina åsikter och att visa respekt för andras åsikter. Detta är enligt lärarna viktigt för att eleverna ska vara väl rustade för samhällsaktivitet och –påverkan.

Vad gäller samhällslärens centrala ämnesinnehåll var lärarna överens om att *ekonomin* är ett viktigt innehållsområde i grundskolans mellanår. I undervisningen om ekonomi omnämndes Företagsbyn⁴ som ett viktigt komplement till lärarnas egen undervisning om ekonomi, arbetsliv och entreprenörskap. Andra innehållsområden som omnämndes var *lagstiftning med samhällseliga rättigheter och skyldigheter, samhällets demokratiska styrelseskick på både lokal och nationell nivå, medier av olika slag och aktuella händelser*. Lärarna betonade att innehållet ska undervisas på en nivå som passar eleverna, utgår från deras behov och är objektivt faktaorienterat:

⁴ Företagsbyn är en finländsk utbildningsinnovation som startade 2009. Företagsbyns lärmiljö byggs upp som en miniatyrstad, där eleverna arbetar i olika yrken och samtidigt fungerar som konsumenter och medborgare under en dag i det fiktiva samhället. Över 80 % av Finlands sjätteklassare deltar årligen i verksamheten (Yrityskylä, 2022).

Ja, nu [i grundskolans mellanår] tänker jag ju att de får liksom den här grundläggande förståelsen och sen därifrån kan de börja skapa sina egna åsikter. (Nelia)

I valet av innehållsområden uppgav lärarna att de stämmer av läroplansinnehållet mot läromedlets innehåll. *Läroplanen och läromedlet* var därmed de två centrala faktorerna som hjälpte lärarna att definiera ämnesinnehållet. Några av lärarna, särskilt Hasse och Nelia, betonade också att *samhällsaktualiteter och elevernas frågor* utgör en central del av undervisningsinnehållet:

Det tycker jag ju är viktigt överlag med det här när vi har samhällslära, att oberoende om det står att vi ska ha nu om det eller det kapitlet [i boken] den här veckan, så är det klart, man måste ju följa med vad som händer i samhället. Att nu har det ju varit corona och vi har diskuterat hur det gick till. Att man är up to date, och det är nog också så att många elever, alltså inte riktigt alla men många, så frågar ju och så blir det lätt att man diskuterar. (Hasse)

Sammanfattningsvis framhöll lärarna att samhällslärens ämnesuppdrag i grundskolans mellanår handlar om att göra eleverna medvetna om och intresserade av vad ett samhälle är och hur det fungerar. Genom ämnet ska eleverna också utveckla olika medborgarförmågor som behövs för att delta och påverka i samhället. Det centrala ämnesinnehållet framställdes av lärarna som fokuserande först och främst på ekonomi, inbegripet arbetsliv och entreprenörskap. Andra innehållsområden som nämndes var lagstiftning med samhällliga rättigheter och skyldigheter, samhällets demokratiska styrelsekick på både lokal och nationell nivå, medier av olika slag och aktuella händelser. De faktorer som hjälper lärarna att definiera ämnesinnehållet är läroplanen och läromedlet men även samhällsaktualiteter och elevernas frågor.

Vad kännetecknar lärarnas undervisning i samhällslära ur ett metodiskt och medialt perspektiv?

Den andra forskningsfrågan, som fokuserar på metodiska och mediala perspektiv, är indelad i tre kategorier: *undervisningsmetoder*, *undervisningsmaterial* och *bedömning*. Först rapporteras vilka undervisningsmetoder lärarna använder sig av i samhällslära, sedan vilket undervisningsmaterial de utgår från och slutligen hur de bedömer elevernas lärande i samhällslära.

Undervisningsmetoder

Ur ett metodiskt perspektiv utkristalliserades två centrala undervisningsmetoder som samtliga fem lärare använde sig av: *arbete utifrån läroboken* och *diskussioner*. Alla lärare använde sig av samma lärobok, Forum samhällslära (Hämäläinen m.fl., 2016), som består av textbok, arbetsbok och lärarhandledning⁵. I fyra av fem fall hade eleverna en egen textbok men ingen arbetsbok. I Hasses skola fanns endast ett lärarexemplar av

⁵ Det finns flera läromedel på marknaden och därmed är det värt att notera att samtliga fem lärare använde sig av samma läromedel.

boken, medan eleverna fick kopior ur boken som de samlade i en mapp. Samtliga lärare betonade att *arbete utifrån läroboken* utgör grunden för deras undervisning och att de jobbar med lärobokstexterna på olika sätt genom att exempelvis läsa och diskutera texten, ställa frågor till den eller utforska centrala begrepp. Ellen beskrev en för henne typisk arbetsgång under en lektion i samhällslära:

Vi bekantar oss allra först med kapitlet, vi läser oftast högt igenom det i klassen, och medan vi läser stycke för stycke så får eleverna sen ställa frågor och jag kan inflika med frågor, att vet ni vad det här betyder eller har ni hört det här nångång. Och sen blir det oftast nog kanske fokus på det här att lära sig begrepp och sätta begreppen i rätt kontext och förankra det. (Ellen)

Till varje textuppslag i boken finns tillhörande uppgifter och lärarna uppgav sig använda dessa i varierande mån; någon lärare i stort sett alla uppgifter och någon annan en del av uppgifterna eller modifierade versioner av uppgifterna. I arbetet med uppgifterna används ofta digitala verktyg för att söka reda på svaren. Hasse betonade att många elever uppskattar lugna stunder när de får arbeta med uppgifterna, som till stora delar verkar handlar om faktasökning, i kontrast till ämnen som kräver mycket tankearbete:

Jo, vi använder nog mycket de här frågorna [i boken]. Och eleverna tycker ju om dem, det kan vara så att om vi haft mycket på gång i skolan annars, nu råkar vi ha ett sådant schema att vi har samhällslära strax före matematik och för tillfället är matematiken ganska svår, så det tar ganska mycket must ur eleverna och de måste vara skärpta. [...] Så det är kanske bra att man kan ha sådär att vi jobbar med frågorna idag, att ni får hämta en Ipad och så får ni se svaren där. (Hasse)

Diskussionerna i lärarnas undervisning tar sig uttryck såväl i form av helklassdiskussioner som diskussioner i smågrupper eller par. Alla lärare uppgav sig variera mellan de olika diskussionsformerna. En del lärare tar själva initiativ till diskussionerna genom frågor i anslutning till lärobokstexten och innehållet som behandlas, medan andra lärare uppgav att eleverna ställer frågor som tas upp till diskussion. Genom diskussionerna uttryckte lärarna främst en strävan efter att utöka elevernas kunskaper om olika innehållsområden, medan exempelvis Monika också uttryckte att själva förmågan att diskutera är en viktig samhällskunskaplig färdighet:

Jag tycker att det är viktigt att diskutera i ett ämne som samhällslära. För det är ju där de ska lära sig att argumentera och debattera. Men just när man har så stor klass så tänker jag ofta på det här att vi har pardiskussioner istället för att man diskuterar bara i helklass, så vi har nog ofta pardiskussioner eller att de kan vara tre per grupp och såhär. Och så jobbar vi lite kring olika frågeställningar och funderingar. (Monika)

Förutom arbetet utifrån läroboken och diskussioner av olika slag omnämnde flera av lärarna att de ibland använder sig av övriga metoder såsom *reklamanalys, intervjuer och undersökande arbeten, skriva brev till en riksdagsman, grupparbeten och lekar*. Särskilt Nelia beskrev sin undervisning som väldigt varierad och hon sade sig använda läromedlet i mindre utsträckning än övriga. Nelia berättade också att hon ofta jobbar

integrerat i samhällslära, det vill säga att ämnets innehållsområden behandlas parallellt i andra ämnen såsom modersmål och litteratur, och omgivningslära⁶.

Undervisningsmaterial

Som redan framkommit utgjorde *läromedlet* det centrala undervisningsmaterialet i lärarnas undervisning. I avsnittet ovanför redogörs för lärarnas användning av läromedlets texter och arbetsuppgifter. Förutom läromedlet betonade alla fem lärare att de också använder sig av övrigt material, antingen färdigt material plockat från någon extern resurs eller eget producerat material i form av exempelvis arbetsblad. *Digitala resurser* i form av Youtube, digitala nyhetskanaler och information från olika nätsidor används av flera lärare för att exemplifiera och fördjupa den information som finns i läroboken. Jasmine berättade att hon ofta utgår från bilder i sin undervisning för att visualisera ämnesinnehållet, exempelvis så att hon visar foton från riksdagshuset när de pratar om Finlands riksdag. Bilderna hämtas från nätet.

I tillägg till digitala resurser berättade lärarna att de också använder en del *analogt undervisningsmaterial*. Som exempel omnämndes den egna skolans ordningsregler när de undervisar om rättigheter och skyldigheter. Jasmine berättade att hon ibland använder papperstidningar i tillägg till traditionella medier för att eleverna ska få bekanta sig med sådana. De lärare som deltar i Företagsbyn omnämnde alla Företagsbyns undervisningshäfte som ett viktigt material när de undervisar om ekonomi, arbetsliv och företagsamhet. Gästföreläsare hade använts i Monikas skola för att föreläsa om respekt och mobbningsförebyggande arbete i relation till ämnesinnehållet i samhällslära. Flera av lärarna omnämnde att de gärna skulle använda sig av gästföreläsare och studiebesök i större utsträckning, men de upplevde sig begränsade av olika orsaker, såsom covid-pandemin och knappa resurser.

Lärarnas undervisning i samhällslära präglas därmed av en läroboksstyrd undervisning som varierar med övrigt digitalt och analogt undervisningsmaterial. Lärarna förenades av en tanke om nödvändigheten med variation samtidigt som läroboken är viktig för att säkerställa en god grund och struktur för undervisningen. Monika får exemplifiera detta:

Vi har ju förstås skolans egna ordningsregler, så det är ju vårt eget material som vi har. Och sen har vi faktiskt haft barnavårdsföreningen här, de har varit här och hållit lite lektioner om respekt och mobbningsförebyggande arbete helt enkelt, och det har vi lagt på samhällslära också. [...] Och sen så brukar jag använda mig av ibland, inte alla år men vissa år, av det här Internetstiftelsen.se, där finns det mycket om källkritik och sånt. Sen använder jag mig mycket av UR.se, där finns det massor, filmklipp och så vidare. Så att nog använder man mycket olika, inte bara boken. Men man behöver ju ha den där boken på nåt sätt så man har en struktur på det. (Monika)

⁶ Omgivningslära är ett skolämne i den finländska grundskolans lägre årskurser. I ämnet integreras ämnesområden från biologi, geografi, fysik, kemi och hälsokunskap (Utbildningsstyrelsen, 2022).

Bedömning

Ett vanligt sätt att bedöma elevernas lärande i samhällslära uppgavs vara genom *summativa prov och förhör* för att testa elevernas ämnesmässiga innehållskunskaper. Enligt Hasse är skriftliga prov och förhör ett viktigt redskap för läraren att hålla koll på elevernas kunskapsnivå:

Jo, nog har vi åtminstone ett prov per termin. Vi kan också ha något oförberett prov eller förhör [...] Om du frågar i klassen muntligt så är det ju vissa som markerar, men om du har ett skriftligt förhör så ser du ju svart på vitt. Så det är nog viktigt att ha prov. (Hasse)

Även om lärarna betonade summativa prov och förhör så var de noggranna med att påpeka att provresultaten inte utgör hela vitsordet. De flesta lyfte fram timaktiviteten och vikten av att delta i diskussioner, våga säga sin åsikt och visa intresse för ämnet, och att detta ska ha en betydande inverkan på vilket vitsord eleverna får i slutändan:

Jag valde att ha ett kort förhör på det stoffet vi hade schemalagt som samhällslära och som vi gått igenom. Men sen har jag nog också haft mycket formativ bedömning där, och via olika uppgifter och läxor och sånt som de [eleverna] har skapat, och timaktivitet och sånt så har jag nog räknat med i bedömningen. För att, jag tycker att om man aktivt visar ett intresse för ämnet så ska det nog påverka vitsordet. Att man är intresserad och ställer frågor och diskuterar och reflekterar. Men jag tänkte ändå att jag hade det där förhöret för att ha någon grund att utgå från för att se vad de kan i slutändan. (Nelia)

Jasmine reflekterade över den formativa bedömningen och fokuseringen på timaktivitet som en allmändidaktisk bedömningsprincip och inget som är specifikt för samhällsläran. Hon hänvisade till skolans allmänna policy om hur vitsord ges i olika ämnen:

Alltså nog har vi haft regelrätta prov, nog har vi haft det. Och läxförhör så här. Men sen tycker jag nog att fastän du har jättebra i proven, att om du inte visar att du är intresserad eller kan delta i en diskussion, inte tycker jag ju då att du är värd ett berömligt vitsord [...] Att nog ska du ju lite våga säga din åsikt, eller mer det här att du vågar delta i diskussionerna. Att det tycker jag nog är viktigt. Som jag ju nog tycker att vi poängterar i alla ämnen här i vår skola, att det är viktigt att man visar ett intresse och timaktivitet. (Jasmine)

I kontrast till detta reflekterade Monika mera ämnesspecifikt och talade om svårigheten att bedöma elevernas lärande i just ämnet samhällslära, där undervisningen handlar mycket om diskussioner och eget arbete. Hon diskuterade nödvändigheten av att bedöma i ämnet på grund av dess utmaningar, men ansåg att det finns ett värde eftersom bedömningen innefattar en samhällsfostransaspekt i sig genom att eleven förväntas engagera sig och utföra sina uppgifter och att detta följs upp:

Det är jättesvårt att bedöma ett ämne var du diskuterar mycket och du jobbar på egen hand eller i grupp [...] Man kan ju tänka sig att ska man faktiska bedöma det ens, men det är ju också det där, det hör ju också till samhället eller barnets egen utveckling att man ändå gör de uppgifter man ska göra och man engagerar sig och man visar att man kan och så vidare, så kanske det är den biten då, den här aktiviteten man kan lägga fokus på. (Monika)

Gällande den formativa bedömningen i ämnet omnämnde Nelia att hon också använt sig av självvärdering som ett bedömningsinstrument, där eleverna själva fick värdera såväl vad de lärt sig under en sekvens som vad de tänker om ämnet samhällslära. I självvärderingarna hade framkommit att eleverna upplevde ämnet som intressant men också medelsvårt, eftersom mycket av stoffet och begreppen är nya och obekanta. Nelia reflekterade över att mycket av det ämnesinnehåll som behandlas i grundskolans mellanår kan uppfattas av eleverna som tillhörande vuxnas värld och att de därmed kan ha svårigheter att se relevansen för den egna vardagen, vad gäller exempelvis yrken och att boka sina egna läkarbesök.

Sammanfattningsvis kännetecknas lärarnas undervisning i samhällslära metodiskt och medialt av arbete utifrån läroboken och diskussioner. För de flesta av dem kretsar den mesta undervisningen kring dessa två metoder, medan exempelvis Nelia beskrev en betydligt mer varierande undervisning med många olika metoder och mindre läroboksstyrning. Förutom läromedlet, som utgör den centrala grunden för lärarnas undervisning, används övrigt både digitalt och analogt undervisningsmaterial i varierande utsträckning. Bedömningen i samhällslära präglas av en kombination av summativa test och formativt fokus på timaktivitet och intresse.

Hur förhåller sig klasslärarna till ämnet samhällslära?

Samtliga fem lärare förhöll sig positiva till samhällslära och ansåg att det är ett viktigt ämne som behandlar vardagskunskap. Genom analysen identifierades två teman som relaterade till lärarnas positiva inställning: *ett intresseväckande och relevant ämne* och *ett ämne med enkelt ämnesinnehåll*. Lärarna omnämnde också några utmaningar i form av *tidsbrist*, *nivåanpassning* och *mindre intressanta ämnesområden*.

Enligt lärarna är samhällslära *ett intresseväckande och relevant ämne*. Genom ämnet får eleverna bekanta sig med stoff och färdigheter som har en nära anknytning till deras vardag, såsom närmiljö, ekonomi, rättigheter och skyldigheter, lagstiftning och aktuella händelser. Det handlar om saker som varje medborgare kommer i kontakt med och behöver kunna, vilket gör att ämnet upplevs relevant och intressant:

Ja, och jag tänker också när man tar upp det som är relevant för dem [eleverna] just nu och som finns i deras vardag, att det också i sig skapar väl ett intresse, att de inser att de kommer att behöva det, att det på det viset är relevant. (Nelia)

Lärarna uttryckte också en tillfredsställelse över att undervisningen i samhällslära tidigarelagts till grundskolans mellanår. Enligt Monika har skolan skyldighet att främja jämlikhet genom att säkerställa att samtliga elever har samma förutsättningar att förstå det omgivande samhället och kunna agera i det. Nelia i sin tur påpekade att mycket av ämnesinnehållet som behandlas är viktigt för yngre elever att känna till, så att inte allting behöver introduceras först i högstadiet. Flera av lärarna omnämnde bland annat vikten av att ha ett eget namn och ett personsignum som exempel på grundläggande saker som eleverna behöver känna till, men som är obekant för många när det tas upp i årskurs 4 eller 5.

Något som förenade såväl de mer erfarna lärarna som de med kortare yrkeserfarenhet var uppfattningen att samhällslära är ett *ämne med enkelt ämnesinnehåll* i grundskolans mellanår. De mer erfarna lärarna, som inte läst kurser i samhällslärans didaktik, upplevde inga utmaningar med stoffet eller ämnesuppdraget:

När man ser vad de tänkt sig och ser i läroplanen och läroböcker så är det ju ganska självklara saker. Det är ju ganska enkla saker för en vuxen lärare, så jag är nog inte alls orolig för stoffet eller metoderna. Jag använder sådana metoder som jag kan använda i alla ämnen så jag ser inga problem med det inte. (Monika)

Intressant nog upplevde sig de två yngre lärarna inte ha haft någon större nytta av kurserna i samhällslärans didaktik när de planerar sin undervisning i samhällslära. Varken Ellen eller Nelia kom ihåg särskilt mycket av vad som tagits upp under kurserna, även om Ellen nog trodde att hon i viss mån använder en del metoder som behandlades. Några konkreta exempel kunde hon dock inte ge. På så sätt förenades alla fem lärare, oberoende av bakgrund, av en allmäntdidaktisk inställning till ämnet och förlitade sig i första hand på sin allmäntdidaktiska kompetens i undervisningen av samhällslära.

Vid sidan av lärarnas i grunden positiva inställning till samhällslära omnämndes också några utmaningar i form av *tidsbrist*, *nivåanpassning*, och *mindre intressanta ämnesområden*. Ett flertal lärare lyfte fram *tidsbristen* som ett utmanande element, eftersom samhällslära undervisas en eller två lektioner i veckan i åk 4-6 och ämnesinnehållet är så omfattande. Enligt lärarna kunde samhällslära gärna ha en större timresurs i grundskolans mellanår. Ämnesövergripande arbete angavs som ett sätt att tackla tidsbristen och det omfattande ämnesinnehållet, genom att delar av ämnesinnehållet återkommer inom andra ämnen:

Ja, nå det svåra är nog kanske att det finns så väldigt mycket man skulle kunna fördjupa sig i, att tidsaspekten, att det är faktiskt bara en lektion i veckan. Även om det kanske egentligen nog tangerar andra ämnen också ganska sådär automatiskt [...] kanske främst just omgivningslära tänker jag, att där kommer det ju sånt som åtminstone ibland passar in i bägge ämnena. (Ellen)

Nivåanpassningen omnämndes i samband med reflektionerna över ett enkelt ämnesinnehåll. Även om innehållet ansågs enkelt för vuxna lärare kan det ändå upplevas obekant och svårt av eleverna i grundskolans mellanår. Flera av lärarna betonade därför vikten av att behandla ämnesområdena på en grundläggande mikrosamhällsnivå. De påpekade att många ämnesord är obekanta för de flesta elever, såsom själva begreppet samhälle och olika ekonomiska termer såsom ränta och skatt.

Ännu en utmaning som lyftes fram av Monika var faktumet att samhällsläran också kan innehålla *mindre intressanta ämnesområden* för läraren. Hon konstaterade samtidigt att så är det ju i många ämnen, och betonade att man som klasslärare automatiskt fäster större vikt vid ämnesområden som intresserar en själv. Ekonomin omnämndes som exempel på ett ämnesområde som får stort utrymme i hennes egen undervisning i samhällslära.

Sammanfattningsvis förhöll sig lärarna i grunden positiva till ämnet samhällslära och att undervisningen tidigarelagts till grundskolans mellanår. Enligt lärarna är samhällslära ett intresseväckande och relevant ämne med ett för dem enkelt

ämnesinnehåll. Lärarnas positiva inställning till ämnet nyanserades genom utmaningar som omnämndes i form av tidsbrist, nivåanpassning och mindre intressanta ämnesområden.

Resultatdiskussion

Syftet med artikeln har varit att undersöka hur finländska klasslärare beskriver sin undervisning i samhällslära och hur de förhåller sig till ämnet. Motsvarande empiriska undersökningar har inte gjorts sedan samhällslära infördes som ett nytt ämne i den finländska grundskolans lägre årskurser. Artikeln bidrar därför med nya kvalitativa kunskapsperspektiv som hittills saknats.

Analysen har byggt på Berlindidaktikens struktur- och faktoranalys av undervisningen. Det har möjliggjort en fokusering dels på lärarnas utsagor om mål, innehåll, metoder och medier för deras undervisning i samhällslära, dels på deras personliga förhållningssätt gentemot ämnet. Resultatdiskussionen nedan struktureras utifrån analysmodellen, så att de strukturella faktorerna (mål, innehåll, metoder och medier för undervisningen) diskuteras först, och sedan lärarnas förhållningssätt gentemot ämnet som relaterar till faktoranalysens bakomliggande faktorer. Genomgående i diskussionen relateras lärarnas utsagor om undervisningens strukturella faktorer till möjliga bakomliggande normskapande, betingelsesättande och formskapande faktorer.

Mål, innehåll, metoder och medier i samhällslära

Enligt lärarna handlar samhällslärans ämnesuppdrag om att ge eleverna en grundkänedom om samhällets olika strukturer och funktioner, samt att väcka deras intresse för samhället och samhällsaktivitet. Lärarnas utsagor är i överensstämmelse med läroplanens målsättningar (Utbildningsstyrelsen, 2014) och ingen av lärarna uttryckte sig heller kritiskt om läroplanens riktlinjer. Istället hänvisade de till läroplanens formuleringar i sina reflektioner över ämnets målsättningar, och sade sig utgå från läroplanen i undervisningsplaneringen och valet av innehåll. I likhet med vad Fornaciari och Rautiainen (2020) konstaterat om finländska klasslärare framstod lärarna i undersökningen som lojala mot den rådande ordningen och de riktlinjer som styr deras arbete.

Att bibehålla status quo snarare än att eftersträva radikala förändringar (jfr. Fornaciari & Rautiainen, 2020) framträdde också som en central strävan hos lärarna i deras reflektioner över ämnesinnehållet och hur det förmedlas. Lärarna betonade att undervisningen i grundskolans lägre årskurser behöver präglas av objektiv faktaöverföring, snarare än att behandla motsättningar och konflikter. En solid faktamässig kunskapsgrund angavs vara viktig att etablera i detta skede av elevernas liv, utifrån vilken de senare i takt med högre ålder och mognad kan börja skapa sina egna åsikter. Lärarnas betoning på faktaöverföring stöddes av deras metodiska val, där lärobokens texter och uppgifter utgör en central grund för undervisningsarbetet och där elevernas kunskaper mäts genom summativa prov. Eftersom Hansen och Puustinen

(2021) konstaterat att samhället i de finländska läromedlen framställs som oproblematiskt och givet är det inte heller förvånande att undersökningens lärare, som till stora delar stöder sig på läroboken, förhöll sig till samhället och samhällelig kunskap på ett liknande sätt. Att gå ifrån lärobokens anslag kräver omfattande didaktiska omtolkningar och aktiva ställningstaganden av läraren. Tväråna (2019) har dock visat att det är fullt möjligt även i lägre årskurser att jobba med ämnesinnehållet på ett problematiserande sätt, och därigenom hjälpa eleverna att utveckla analytiska färdigheter samtidigt som de lär sig innehållet. Detta prioriterades ändå inte av de intervjuade lärarna och det kan också vara ett mer utmanade sätt att undervisa på, vilket de finländska klasslärarna borde få större insikter i genom ämnesdidaktisk utbildning och fortbildning. Samtidigt lyfter lärarna i undersökningen fram en viktig poäng gällande betydelsen av att etablera en gedigen kunskapsgrund i detta skede av elevernas liv, när samhället systematiskt introduceras för dem.

Gällande ämnesinnehållet förenades flera lärare i en stark betoning på ekonomi och arbetslivkunskap. Ekonomisk verksamhet utgör ett centralt delområde i läroplanens innehållsmålsättningar (Utbildningsstyrelsen, 2014) och även Löfström (2019) konstaterar att den finländska samhällsläran i åk 4-6 koncentreras kring elevernas demokratiska orientering och utvecklande av grundläggande ekonomisk litteracitet. Någon lärare framhöll ett starkt personligt intresse för ekonomi, vilket relaterar till normskapande faktorer som styr lärarens didaktiska val. Men också i ett större samhällsperspektiv, vilket relaterar till betingelsesättande faktorer, diskuteras ekonomi och skolans ekonomifostran på många plan i det finländska samhället. I takt med osäkra ekonomiska tider och stigande levnadskostnader är ekonomi något som i allra högsta grad berör och påverkar det dagliga livet för varje enskild individ. Även om behovet av ekonomikunskap inte var i förgrunden i diskussionerna kring reformen och införandet av samhällslära i grundskolans lägre årskurser, har den generellt svaga kunskapsnivån bland medborgarna i ekonomifrågor lyfts upp flitigt i samhällsdebatten (Hem och skola, 2020; Jonsson, 2022; SuomiAreena, 2022). Eftersom ekonomisk kunskap, på både mikro- och makronivå, är något som lyfts både av lärarna och på samhällsnivå borde man i fortsatt forskning beakta detta och i högre grad intressera sig för klasslärares ekonomifostran inom ramen för ämnet samhällslära. Björklund (2019) har noterat att svenska samhällskunskapslärare utan ekonomiutbildning i hög grad förlitar sig på sin egen vardagsförståelse, och att det kan vara problematiskt eftersom det kan resultera i en undervisning som missar att förmedla mer komplexa dimensioner av ämnesinnehållet. Det finländska ämnesdidaktiska fältet har här en viktig uppgift att ta sig an (jfr Löfström, 2016).

I lärarnas utsagor om såväl mål och innehåll som metoder framkom vikten av didaktisk anpassning utifrån elevernas kunskapsnivå. Enligt lärarna behöver ämnesinnehållet behandlas väldigt grundläggande eftersom stoffet och begreppen är nya och obekanta för många elever. Ett mikroperspektiv, med utgångspunkt i elevernas vardag, betonades som viktigt för att nivån på undervisningen ska hållas lämplig (jfr Hansen & Puustinen, 2021; Helkala & Tomperi, 2020; Utbildningsstyrelsen, 2014). Flera lärare lyfte också fram vikten av att avsätta tid för behandling av samhällsaktualiteter som eleverna möter i sin vardag. I sin undervisning i samhällslära

verkar lärarna alltså vara lyhörda för undervisningens antropogena förutsättningar (jfr Berlindidaktikens strukturanalys), vilket är en viktig didaktisk princip i alla former av undervisning (jfr Kansanen m.fl., 2017; Westbury, 2000).

Lärarnas förhållningssätt till ämnet samhällslära

Lärarna var generellt positivt inställda till det nya ämnet samhällslära. De betonade att det är ett intresseväckande och relevant ämne som ger eleverna viktiga baskunskaper som behövs i det samhällsliga vardagslivet (jfr Mård, 2020; 2021). Flera av lärarna önskade fler undervisningstimmar i ämnet för att hinna behandla ämnets mångsidiga innehåll mera djupgående. Införandet av samhällslära i grundskolans lägre årskurser verkar därmed ha tagits positivt emot av de intervjuade lärarna. Även om mycket av ämnets tematik relaterar till andra ämnen, och flera innehållsområden funnits med i grundskolans lägre årskurser tidigare inom ramen för andra ämnen (jfr Löfström, 2014), gav lärarna uttryck för att samhällslära har en viktig ställning i grundskolans ämnespalett. Framförallt betonades vikten av det finns avsatt tid i schemat för att behandla samhällsfrågor och samhällslig kunskap, eftersom det annars lätt drunknar i skolans mångahanda uppdrag och förväntningar.

Inför reformen att tidigarelägga undervisningen i samhällslära diskuterades klasslärares kompetens och ämneskunskaper (Löfström, 2014). I sin nationella ämnesrapport från 2019 skriver Löfström att klasslärarna antagligen förlitar sig på sina allmänna vardagskunskaper när de undervisar i samhällslära, och att detta är möjligt eftersom ämnesuppdraget i grundskolans lägre årskurser handlar om att stödja elevernas grundläggande demokratiska och ekonomiska orientering snarare än att utveckla samhällsdisciplinära och analytiska färdigheter. Lärarnas utsagor i denna undersökning bekräftar Löfströms (2019) antagande. De upplevde samhällslärens ämnesinnehåll som enkelt och något som vuxna samhällsmedborgare automatiskt kan, samtidigt som uppdraget att undervisa i samhällslära uppmuntrar dem att aktivt följa med och vara inlästa på samhällsaktualiteter.

Något som präglade lärarnas förhållningssätt till ämnet och deras undervisning var en pendling mellan det allmändidaktiska och ämnesdidaktiska. Detta tog sig uttryck i att lärarna ibland diskuterade undervisningen utifrån allmändidaktiska förhållningssätt, som exempelvis Jasmynes utsaga om att bedömningen i alla ämnen tar fasta på elevens timaktivitet och visade intresse, eller Monikas konstaterande att hon använder samma metoder i samhällslära som i övriga ämnen. Ibland förekom också mer specifika ämnesdidaktiska reflektioner, som exempelvis när Monika framhöll att eleverna genom diskussioner i samhällslära ska utveckla demokratiska kommunikationsförmågor eller att bedömning i samhällslära har sina specifika utmaningar när det handlar om att utvärdera elevernas utveckling av ett samhällsintresse och demokratiska förhållningssätt. Pendlingen är i sig inte överraskande såtillvida att klasslärare har en gedigen allmänpedagogisk grund i sin yrkesprofession. De har inte särskilt starka enskilda ämnestillhörigheter eftersom de undervisar i många olika ämnen. Samtidigt kan det i lärarnas resonemang skönjas avsaknaden av en utvecklad nationell ämnesdidaktik, där det specifikt ”samhällskunskapsliga” i ämnet inte är helt klart

definierat (jfr Löfström, 2014; 2019). Några drag, i form av ansvar för ett visst samhällsrelaterat ämnesinnehåll samt förmågan till konstruktiv kommunikation som en grundläggande demokratisk färdighet (jfr Helkala & Tomperi, 2021), kan visserligen identifieras som centrala ämnesdidaktiska tyngdpunkter i lärarnas reflektioner. Detta är något som behöver fortsätta diskuteras och utvecklas inom finländsk samhällslära-didaktik.

Slutord

I artikeln har fem klasslärare med varierande bakgrund och yrkeserfarenhet intervjuats om deras undervisning i samhällslära. Tre av lärarna tog sin lärarexamen före 2014 och har inte läst ämnesdidaktik i samhällslära, medan de två övriga tagit sin lärarexamen efter 2014 och läst grundkurser i samhällslärans didaktik. Sina olika bakgrunder till trots resonerade lärarna relativt likadant om samhällslärans ämnesuppdrag, mål och innehåll. Metodiskt förekom många likheter men även någon betydande skillnad. Medan de äldre lärarna förlitade sig på arbete utifrån läromedlet och diskussioner i första hand, porträtterade särskilt en av de yngre lärarna en betydligt mer varierande undervisning där läromedlet hade en sekundär betydelse i förhållande till många olika slags metoder och medier. Även om läraren inte upplevde sig komma ihåg särskilt mycket från de ämnesdidaktiska studierna kan detta ändå ha påverkat hennes sätt att resonera och undervisa.

Lärarnas undervisningsstilar kan relateras till Berlindidaktikens formskapande faktor, som fäster vikt vid hur varje lärare utvecklar sin egen prefererade undervisningsstil utifrån didaktisk kunskap och beprövad erfarenhet. De äldre lärarna, med mångårig undervisningserfarenhet, kan antas ha utvecklat en relativt stabil undervisningsstil med beprövade sätt att undervisa. När ett nytt undervisningsämne införs kan man förvänta sig att de antar det nya ämnesuppdraget utifrån sin erfarenhet och gör liknande didaktiska val som i andra ämnen (jfr Nygren, 2009). Detta kan förklara de äldre lärarnas lugn och säkerhet inför att undervisa det nya ämnet samhällslära. Nyare lärare har inte samma erfarenhet och kan vara mer öppna för att testa olika didaktiska idéer i processen att hitta sin personliga undervisningsstil (jfr Aspfors, Bendtsen & Hansén, 2017). Gemensamt för samtliga fem lärare var dock att de beskrev sin ämnesundervisning utifrån personliga preferenser och upplevde sig ha frihet att utforma undervisningen enligt egna didaktiska värderingar och utifrån elevernas behov, inom ramen för yttre styrdokument naturligtvis. Den finländska klasslärarens autonoma ställning avspeglas därmed i det empiriska materialet (jfr Fornaciari & Rautiainen, 2020).

Resultaten i denna artikel har belyst flera aspekter som är viktiga att vidareutveckla inom det finländska samhällslära-didaktiska fältet. Lärarutbildningen har en viktig uppgift i att driva den ämnesdidaktiska utvecklingen och forskningen framåt men också att förbereda klasslärarstudenterna för deras kommande undervisning i samhällslära (jfr Hiljanen m.fl., 2021). I artikeln har Berlindidaktikens modell med struktur- och faktoranalys prövats för att analysera klasslärares undervisning i samhällslära. Den

kunde med fördel användas även i lärarutbildningen som grund för att reflektera över ämnesundervisningen. Strukturanalysen ger möjligheter att närma sig ämnets mål, innehåll, metoder och medier utifrån ämnesdidaktiska teorier och modeller. Därtill ger den också möjlighet att diskutera ämnesundervisningens antropogena förutsättningar, med fokus på elevernas lärande av ämnesinnehåll och ämnesfärdigheter i relation till lärandeteorier, samt den sociokulturella kontextens påverkan på hur ämnet undervisas. Därtill kan faktoranalysen ge studenterna möjligheter att granska sina personliga förhållningssätt gentemot ämnet i relation till tidigare erfarenheter, vilket är relevant med tanke på att de inte själva läst ämnet som elever i grundskolans lägre årskurser. Likaså vore det viktigt att i den ämnesdidaktiska utbildningen granska hur betingelsesättande faktorer, såsom politiska, ekonomiska och organisatoriska krafter, inverkar på hur undervisningen i samhällslära utformas. Studenterna behöver kunskaper om allt detta för att kunna utveckla en personlig undervisningsstil som bygger på gedigen ämnesdidaktisk kunskap, framtagen genom ämnesdidaktisk forskning och teoriutveckling.

I tillägg till teoretiska studier behöver lärarutbildningen också ge studenterna möjlighet att utforska förhållandet mellan teori och praktik. Det handlar om att lära sig genom att leva och göra för att utveckla didaktiska kunskaper att främja elevernas beredskap till aktiv samhällsmedverkan och påverkan (jfr Hiljanen m.fl., 2021). Ett centralt ämnesuppdrag för den finländska samhällsläran i grundskolans lägre årskurser 4-6 är att väcka elevernas samhällsintresse och uppmuntra till samhälleligt demokratiskt deltagande (Löfström, 2014; Utbildningsstyrelsen, 2014). För att stödja eller uppmuntra till deltagande och påverkan räcker det inte med att inhämta fakta och teoretisk information om olika institutioner, som Hansen och Puustinen (2021) konstaterar, utan det krävs medvetna didaktiska ansträngningar från lärarnas sida att skapa en verksamhetskultur som möjliggör deltagande och påverkan i det mikrosamhälle som eleverna dagligen vistas i, nämligen skolan. Där läggs grunden för aktivt samhällsmedborgarskap i bredare skala.

Resultaten i denna artikel ger ett empiriskt kunskapsbidrag om hur fem finländska klasslärare beskriver sin undervisning i samhällslära och sina förhållningssätt gentemot ämnet. Lärarna jobbar alla i svenskspråkiga skolor och representerar därmed ett relativt homogent sampel vad gäller språklig och kulturell tillhörighet. I fortsatt forskning vore det viktigt att bredda urvalet till att också omfatta finskspråkiga lärare för att erhålla en bredare kunskapsbas. Samhällslära som ämne är detsamma i svensk- och finskspråkiga skolor såtillvida att läroplanens formuleringar om ämnets mål och innehåll är identiska. Det betyder dock inte att ämnet nödvändigtvis har samma utformning i undervisningspraktiken, och det vore intressant och relevant att jämföra artikelns resultat mot finskspråkiga klasslärares resonemang för att nå ökade nationella synsätt.

Ett annat viktigt fortsatt forskningsspår vore att spegla de finländska resultaten mot övriga Norden. Där har forskningsfältet kommit lite längre gällande empirisk forskning av samhällslära-undervisning i grundskolans lägre årskurser (se t.ex. Kristiansson, 2017; Utler, 2021). Ett komparativt nordiskt forskningsfokus, där forskningsresultaten och ämnena speglas mot sina respektive nationella utbildningskontexter, kunde ge värdefulla insikter. Där kunde såväl lärares uppfattningar som läroplaner och läromedel

studeras och jämföras. Grundskolans lägre årskurser och klasslärares ämnesundervisning är ett viktigt ämnesdidaktiskt område eftersom det är i den skolkontexten som grunden för elevernas samhällskunskaper och samhällsintresse läggs.

Tack

Författaren önskar rikta ett varmt tack till de fem lärarna som beredvilligt gav av sin tid för att ställa upp på intervju och därmed möjliggjorde undersökningen. Tack också till de externa granskare som läst och gett värdefulla synpunkter på artikelmanuskriptet.

Referenser

- Aspfors, J., Bendtsen, M. & Hansén, S-E. (2017). Nya lärare möter skola och klassrum. I S-E. Hansén & L. Forsman (Red.), *Allmändidaktik – vetenskap för lärare* (s. 319–340). Studentlitteratur.
- Björklund, M. (2019). Teaching financial literacy: Competence, context and strategies among Swedish teachers. *Journal of Social Science Education, 18*(2).
<https://doi.org/10.4119/jsse-1426>.
- Braun, V. & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. I H. Cooper (Red.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology: Vol. 2 Research Designs* (s. 57–72). American Psychological Association.
- Christensen, T. S. (2012). Samfundsfag – en uddifferentiering i og en udfordring til historiefaget. I E. Krogh, & F. V. Nielsen (Red.), *Sammenlignende fagdidaktik 2* (s. 95-112). Cursiv No. 9.
- Fornaciari, A. (2020). *Luokanopettajan yhteiskuntasuuntautuneisuus ja sen kriittinen potentiaali*. Jyväskylän yliopisto.
- Fornaciari, A. & Rautiainen, M. (2020). Finnish Teachers as Civic Educators. From vision to action. *Citizenship Teaching & Learning, 15*(2), 187–201.
https://doi.org/10.1386/ctl_00028_1.
- Hansen, P. & Puustinen, M. (2021). Rethinking society and knowledge in Finnish social studies textbooks. *Journal of Curriculum Studies, 53*(6), 857–873.
<https://doi.org/10.1080/00220272.2021.1881169>.
- Helkala, S. & Tomperi, T. (2021). Demokratiakasvatus rakentavan keskustelun tuolla puolen? Opetussuunnitelmat ja yhteiskuntaopinoppikirjat deliberatiivisen demokratiateoriankriittikin valossa. *Kasvatus & Aika, 15* (3-4) 2021, 172–191.
<https://doi.org/10.33350/ka.107866>.
- Hem och skola. (2020). *Ekonomikunskap grunden för ett hållbart liv*. Hämtad 10.11.2022: <https://www.hemochskola.fi/2020/04/21/ekonomikunskap-grunden-for-ett-hallbart-liv/>.

ETT RELEVANT, INTRESSEVÄCKANDE, FAKTABETONAT OCH DISKUSSIONSORIENTERAT
ÄMNE: FINLÄNDSKA KLASSLÄRARE TALAR OM SIN UNDERVISNING I SAMHÄLLSLÄRA
Nina Mård

Hiljanen, M., Tallavaara, R., Rautiainen, M. & Männistö, P. (2021). Demokratia-
kasvatuksen tiellä? Toimintatutkimus luokanopettaja-opiskelijoidenkasvusta
demokratiakasvattajiksi. *Kasvatus & Aika*, 15 (3-4) 2021, s. 350–368.
<https://doi.org/10.33350/ka.111332>.

HYOL rf, Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto. (2012). *Årsberättelse 2012*.
Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL:n toimintakertomus vuodelta
2012. HYOL.

Hämäläinen, E., Kohi, A., Päivärinta, K., Turtiainen, S., Vihervä, V. & Stenfors, G.
(2016). *Forum samhällslära I och II*. Otava.

Jank, W. & Meyer, H. (2015). *Didaktiske modeller. Grundbog i didaktik*. Hans
Reitzels Forlag.

Jonsson, S. (4.5.2022). Unga finländare oroar sig för sin privatekonomi.
Hufvudstadsbladet. Hämtad 10.11.2022: <https://www.hbl.fi/artikel/391a7f0b-c51b-41fb-81c2-243c39a3d5c4>.

Kansanen, P., Hansén, S-E., Sjöberg, J. & Kroksmark, T. (2017). Vad är
allmäntdidaktik? I S-E. Hansén & L. Forsman (Red.), *Allmäntdidaktik – vetenskap för
lärare* (s. 29–48). Studentlitteratur.

Keiding, T. B. (2013). Læreteoretisk didaktik. I A. Qvortrup & M. Widberg (Red.),
Læringsteori & Didaktik (s. 358–378). Hans Reitzels Forlag.

Kristiansson, M. (2017). Underordnat, undanskymt och otydligt – om
samhällskunskapsämnet relationsproblem inom SO-gruppen på svenskt
mellanstadium. *Acta Didactica Norge*, 11(1). <https://doi.org/10.5617/adno.2547>.

Löfström, J. (2014). Den nya samhällsläran i den grundläggande utbildningens lägre
årskurser i Finland: en möjlighet till att förnya ämnet? I L. Kvande (Red.), *Faglig
kunnskap i skole og lærarutdanning. Nordiske bidrag til samfunnsfag- og
historiedidaktikk* (s. 40–58). Fagbokforlaget.

Löfström, J. (2016). *Ekonomikunnskap i studentprovet i samhällslära*. Ekonomiska
Samfundets Tidskrift 2016. Hämtad 15.11.2022:
[https://www.ekonomiskasamfundet.fi/wp-content/uploads/2018/08/Ekonomikunnskap-
o-ungdom-ESFT-2016.pdf](https://www.ekonomiskasamfundet.fi/wp-content/uploads/2018/08/Ekonomikunnskap-o-ungdom-ESFT-2016.pdf).

Löfström, J. (2019). Yhteiskuntaoppi. Social studies in Finland. A country report.
Journal of Social Science Education. <https://doi.org/10.4119/jsse-1583>.

Mård, N. (2020). Samhällslära i ämnesintegrerad undervisning – en fallstudie av
finländska klasslärares praktik. *Nordidactica – Journal of Humanities and Social
Science Education*, 2020:1, 88–114.

Mård, N. (2021). *Mångvetenskaplig undervisning i klassläraruppdraget: Mellan
autonomi och normativitet*. Åbo Akademi.

Nygren, T. (2009). *Erfarna lärares historiedidaktiska insikter och
undervisningsstrategier*. Umeå universitet.

ETT RELEVANT, INTRESSEVÄCKANDE, FAKTABETONAT OCH DISKUSSIONSORIENTERAT
ÄMNE: FINLÄNDSKA KLASSLÄRARE TALAR OM SIN UNDERVISNING I SAMHÄLLSLÄRA
Nina Mård

Qvortrup, A. & Wiberg, M. (Red.), (2013). *Läringsteori & Didaktik*. Hans Reitzels Forlag.

Sjöholm, K., Kansanen, P., Hansén, S-E. & Kroksmark, T. (2017). Ämnesdidaktik – en integrerad del av allmändidaktiken. I S-E. Hansén & L. Forsman (Red.), *Allmändidaktik – vetenskap för lärare* (s. 49–68). Studentlitteratur.

Sjöström, J. (2021). Didaktik. I M. Holmqvist (Red.), *Teorier för undervisning och lärande* (s. 49–72). Gleerups.

SuomiAreena. (15.7.2022). Nuorten taloustaidot – Kenen vastuulla? MTV. Hämtad 10.11.2022: <https://www.mtv.fi/sarja/suomiareena-10003192/nuorten-taloustaidot-kenen-vastuulla-1624147>.

Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. (2010). *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009-tutkimuksen päätulokset*. Jyväskylän yliopisto.

Tväråna, M. (2019). Tycka eller tänka om rättvisa – vad främjas i mellanstadiets samhällskunskapsundervisning? *Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education*, 2019:2, 136–161.

Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors.

Utbildningsstyrelsen. (2022). *Omgivningslära*. Hämtad 9.11.2022: <https://www.oph.fi/sv/omgivningslara>.

Utlér, S. J. (2021). Political Education of Young Children: Teacher Descriptions of Social Studies Teaching for Children in 1st–4th grade in Norwegian Primary School. *Journal of Social Science Education* 20(3). <https://doi.org/10.11576/jsse-3986>.

Westbury, I. (2000). Teaching as a Reflective Practice: What Might Didaktik Teach Curriculum? I I. Westbury, S. Hopmann & K. Riquarts (Red.), *Teaching as a Reflective Practice. The German Didaktik Tradition* (s. 15–40). Routledge.

Yrityskylä. (2022). *Framsida*. Hämtad 31.5.2022: <https://yrityskyla.fi/sv/>.

Åbo Akademi. (2021). *Öppen vetenskap och forskning*. Hämtad 18.5.2022: <https://www.abo.fi/forska-hos-oss/oppnenhet-och-etik/oppnen-vetenskap-och-forskning/>.